

PRIMA EXPOZIȚIE DE ANVERGURĂ A ARTIȘTILOR DIN BUCUREȘTI (1864)

dr. Adrian Silvan – Ionescu

Spre sfârșitul anului 1863, Dimitrie Bolintineanu – unul dintre clarvăzătorii deținători ai portofoliului Cultelor și Instrucțiunii Publice – a voit să dea un imbold mișcării artistice românești. În acest sens a inițiat o expoziție a artiștilor locali și i-a solicitat pe toți să-și prezinte lucrările. Aceasta avea o dublă finalitate: aceea de a obișnui publicul Capitalei cu manifestările artistice și aceea de a achiziționa lucrări pentru Galeria de Tablouri.¹ În acest scop, ministerul a dat și un Comunicat de presă ce a apărut în mai multe periodice în primele zile ale lunii ianuarie 1864.² Pe 28 decembrie 1863, Bolintineanu îl invită pe Th. Aman, pictorul de maximă prestanță al aceluia moment, să participe la expoziție, subliniind intenția de a fi făcute achiziționări pentru cele două muzee ale țării: „În urma dispozițiilor luate de acest Ministeriu, relativ la îmbunătățirea galeriei de tablouri din București și lăsați amu onore a ve invita și pe D-Vastră că de veți poseda niște asemenea tablouri, se bine voți a le depune în sălile ce s'au destinat într'adinsu pentru acesta, în Academia națională, unde voru sta espuse la viderea publicului mai multe zile adecă de la 2 până la 20 Iannariu fiitoru despre care apoi guvernulu să pôtă cumpêra pe acelea asupra căroră ar putê se attragă gustulu publicului și allegerea artei.”³ Asemenea invitații fuseseră trimise și celorlalți artiști din București dar nu toți le dăduseră curs.

Expoziția a fost organizată în trei săli de la Colegiul Sf. Sava – numit, în chip pompos, Academie – și a atras un public numeros și entuziast, foarte curios să vadă atât operele originale ale artiștilor noștri cât, mai ales, copiile după creații ale picturii Renascentiste și manieriste, care se bucurau la aceea dată de mare apreciere în rândul

¹ George Oprescu – *Fondarea Școlilor de Arte Frumose, a Pinacotecilor și primelor expoziții ale artiștilor în viață*, în *Pictura românească în secolul al XIX-lea*, Ed. Meridiane, București, 1984, p. 199; Petre Oprea – *Cronici și critici de artă plastică în presa bucureșteană din secolul al XIX-lea*, Ed. Litera, București, 1980, p. 22

² „Reforma” Nr. 4/12 ianuarie 1864; „Buciumul” Nr. 178/22 ianuarie 1864 – „Acestu Ministeru, dorindu a îmbunătăți atât galcria de tablouri din Iași cât și aceea din București, care de o potrivă lasă atât de mult de dorit, a decis? a da două sau trei sale din Academia Sf. Sava din București în dispozițiunea pictorilor și negoțătorilor de tablouri, cari espunându-le cât-va timpu sub ochii publicului, Guvernulu se potă cumpăra pe acelea asupra căroră gustulu publicului și alegerea artei, ar putea se cadă.

Spre realizarea acestui scopu, Ministerialu a și depus în dispoziția persoanelor de mai sus, trei din mulce de 2 până la 20 Iannariu inclusivu dupe care nu se va mai putea prelungi această esposițiune.

Până la arătutul timpu, D-nii amatori voru putea să viziteze esposițiunea menționată în fie care zi, de la 5 până la 20 Iannariu, inclusivu, și de la orele 9 de dimineață și până la 3 ore dupe amiază.”

³ Biblioteca Academiei, Manuscrise, Arhiva Theodor Aman, Acte 1-68, actul 17

acelora care nu vizitaseră galeriile europene și nu văzuseră cu proprii ochi acele pânze celebre. Afluxul de public a determinat pe organizatori să prelungească cu încă o lună durata expoziției programată inițial pentru intervalul 2-20 ianuarie.

Cronicile apărute în câteva publicații sunt elogioase mai ales la adresa lui Th. Aman, urmat de Szathmari și de Tattarescu.

Ulysse de Marsillac, în gazeta sa de limbă franceză „La Voix de la Roumanie”⁴ își arată regretul că, de pe simeză lipsesc lucrările de Constantin Lecca, Petre Alexandrescu, Henri Trenk și că familia promițătorului pictor Mihail Lapeti, recent decedat, nu a trimis nici una dintre pânzele sale. La fel, regretă că C.I. Stăncescu, aflat încă la studii la Paris, nu trimisese nici o pictură (fiind prezent doar cu niște desene, cum se va vedea mai jos). Văduvită de creațiile acestor autori, expoziția nu putea da măsura talentului plasticienilor români: „Noi am fi dorit ca fericita și fecunda idee a D-lui Bolintineanu să se realizeze în mod complet și că Expoziția pe care o găzduiește astăzi Academia Sf. Sava să reprezinte întradevăr stadiul actual al artei din România”. – după care autorul adaugă – „Așa cum este și în ciuda lipsurilor pe care le-am semnalat, expoziția de față este un lucru bun pe care îl salutăm, cu bucurie, ca pe o promisiune cât și ca pe o realitate. Cultivarea frumosului duce la dragostea pentru bine. Din ziua când arta va câștiga în România locul care i se cuvine noi vom face un mare pas pe calea progresului”. Dar aceea zi era încă departe iar Ulysse de Marsillac avea toate motivele să critice lipsa de gust a concetățenilor și dezinteresul acestora pentru arte: „Cine încurajează artel în România? Edificiile publice sunt decorate cu ornamente grotești; saloanele cele mai elegante sunt lipsite de tablouri; picturile murale nu sunt decât niște bălături ridicole; dacă se renunță la arabescurile de pe plafoane este pentru a le înlocui cu niște caricaturi ca acelea care dezonorează sala tronului, la palatul princiar; (...) fotografia a omorât portretul artistic; ce vreți să faceți un pictor în aceste condiții? (...)”

Apoi cronicarul se ocupă, pe îndelete de picturile expuse de Aman, *Bătălia de la Plonin* și *După bătălia de la Rusciuk (Răpirea cadânelor de ostașii lui Mihai Viteazul)* scene istorice meritorii cărora nu le face o descriere prea amănunțită pentru că mai vorbise despre ele într-un articol anterior, când prezentase atelierul lui Aman (“La Voix de la Roumanie” Nr. 42/9/21 Nov. 1861). Dar autorul francez este atras mai mult de un subiect de istorie contemporană în care patria sa natală se impusese ca o mare putere europeană, Războiul Crimeii, ilustrat prin compozițiile cu zuavi. Afecțiunea pentru acești militari de elită pictorul o datorează legăturilor sale cu Franța: „D. Aman a fost mult timp un copil al Parisului. Acolo a prins drag de zuavi, aceasta i-a purtat noroc. (...) Astăzi avem *Zuavi mergând spre tranșee* și *Zuavi și vânători pedestri în fața Sevastopolului*. Aceste pânze sunt franțuzești prin subiect, desen și culoare. Un mai bun elogiu nu cunoaștem”.

În numărul următor al ziarului⁵ său Ulysse de Marsillac se ocupă de exponatele lui Tattarescu căruia îi evidențiază stilul clasicist și amprenta lăsată de studiile efectuate în Italia.

⁴ *Beaux Arts. Exposition de peinture à Bucarest*, „La Voix de la Roumanie” No 10/26 Janvier 1864

⁵ *Beaux Arts. Exposition de peinture à Bucarest*, „La Voix de la Roumanie” No 11/4 Février 1864

Dacă pentru Aman nu avea decât cuvinte de laudă, în prezentarea exponatelor confratelui său – majoritatea copii după mari înaintași – apar și critici, nelipsite de justete, în privința compunerii, a redării anatomiei și a gamei cromatice: „Majoritatea tablourilor Dlui Tattarescu sunt studii și studii de tinerețe. Nu îl blamăm (... Vârsta fericită la care nu ai altă grijă decât să iubești binele și să-l reproduc! (...)) Dl. Tattarescu îl iubește pe Guido Reni. Este un model bun. El i-a împrumutat câteva subiecte. Acest Crist care moare pe Cruce nu ne-a emoționat deloc. Nu așa înțelegem noi figura în suferință a divinului supliciat. Acest trup flasc și calm nu este cadavrul sfâșiat al lui Isus; este fantezia rece a unui pictor lipsit de inspirație. Nici această Judit nu ne place mai mult, teatrală și cochetă, ce pare că pozează extazul în loc să se gândească să fugă uscunzînd într-un sac capul dezgustător însângerat al lui Holofern. Brațul lui Holofern este imposibil iar trunchiul seamănă cu un arbore de culoarea cărnii pe care securea tăietorului de lemne l-a doborât pe un covor. (...) Deasupra o copie mediocră a Încoronării Fecioarei. Alături, două tablouri [originale] de Dl. Tattarescu aparținând genului bizantin. Un Crist și o Fecioară, amândoi bogat colorați, plutind într-o atmosferă fără umbre dar amândoi reci, țepeni în imobilismul etern al unei dogme care nu admite progresul. Această liniște impasibilă își are grandoarea sa. Aceasta obosește ochiul dar place minții. (...) Apoi să ne oprim pentru a vedea o copie redusă a principalei opere a Dlui Tattarescu: Deșteptarea României. Nouă ne plăcea mai mult prima variantă, aceea pe care o deține de multă vreme muzeul de la Sfântul Sava”.

Lui Carol Szathmari îi consacră cel de al treilea articol dedicat expoziției.⁶ Artistul « prezentat atât lucrări originale, cât și copii după operele unor maeștri europeni din vechime: *Portret de băiat* de Dürer, *Flora* de Titian, *Diana ieșind din bae* de Rubens, *Bacanta* de Albano, *Sine Baccho et Cerere, friget Venus* de Jordaens, *Cleopatra murind* de Pietro da Cortona, *Căderea zeilor învinși* de Carlo Maratta, *Fumători* de Frans Mieris, *Învățătorul* de Van Ostade, *Ruine* de Salvator Rosa și *Peisaj* de Canova și de Wouwerman). Ulysse de Marsillac face o pledoarie în favoarea copiilor după lucrări celebre care sunt altfel inaccesibile oamenilor de rând și chiar statului român, dar care, prin prezența lor pe simeză, aveau să contribuie la dobândirea gustului estetic al publicului: „Nu toată lumea poate să-și procure operele maeștrilor. Este un motiv de a fi condamnați la opere de mână a doua sub pretextul originalității? În fond, ce contează la urma urmei dacă un anumit tablou nu este ieșit din mână lui Rafael dacă eu regăsesc desenul său atât de curat și grupurile sale atât de armonioase? Preferați, mai bine, să vi se dea o firmă de sat mângălită de un ucenic de pictor în vacanță? (...) Nu se dau toate acestea ca perfect autentice. Îmi ajunge că regăsesc reconstituirea marilor maeștri și spun că, pentru București ar fi un mare noroc dacă guvernul ar putea cumpăra cea mai bună parte a tablourilor care compun tripla expoziție a d-lor Aman, Tattarescu și Szathmari și le-ar lăsa constant sub ochii publicului românesc, care ar sfârși prin a prinde gust pentru lucrurile de artă care i-au lipsit foarte mult până în prezent.”

⁶ *Beaux Arts. Exposition de peinture à Bucarest, „La Voix de la Roumanie”* No 12/11 Février 1864 ; Adrian-Silvan Ionescu – *Cronica plastică semnată de Ulysse de Marsillac în ziarele bucureștene de limbă franceză de secol XIX, „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”* – Historia XLII, 3/1997, pp. 19-20

Pentru Szathmari, gazetarul francez avea o adevărată slăbiciune iar informațiile despre succesele acestuia din țară și de peste hotare erau totdeauna inserate, cu ample și elogioase comentarii, în periodicul său. Este evident că și cu această ocazie artistul beneficiază de o caracterizare flatantă: „Dl. Szathmari nu este doar un colecționar inteligent și un copist abil. El are un adevărat talent de pictor și expoziția va conține mai multe tablouri de el pe care le-am văzut cu mare plăcere. A împrumutat din România câteva subiecte care i-au purtat noroc. Recomandăm în special o piață din Craiova, strălucind toată de lumină și o căruță de poștă de o remarcabilă veridicitate. Dl. Szathmari s-a dedicat de câțiva ani fotografiei. A ajuns la niște rezultate minunate. Altă dată vă vom vorbi pe îndelete de acest talent căruia Franța, Anglia și Germania i-au adus răsunătoare omagii.”

Maiorul Pappasoglu trimisese ziarului „Reforma” în chip de corespondență impresiile sale la vizitarea expoziției.⁷ Militarul cu suflet de artist se entuziasma în fața picturilor celor trei artiști și, la fel ca Ulysse de Marsillac, propune achiziționarea lor de stat: „Galeria aceia ce depindă de onor. artistu în pictură, D-nu Tătărescu, în considerația unor tablouri bine executate de mâni române, nu numai că merită laude, dar guvernul aru face bine când le-ar opri, pentru formarea unei galerii de tablouri în țera noastră, ca în tôte țerile civilisate, și de care sîntem lipsiți cu deseavîșire.

Intrând în galeria ingeniosului pictor român D-nu Aman, am admiratu acele doue opere istorice, lucrate de D-nia sa, I-iu *Intrarea Românilor în orașul turcescu Rușciugul pe timp de iarnă grea*, incendierea și prada lui, și al II, *Bătălia Moldovenilor cu Polonii prin stratagema dărmării copacilor spre a împiedica pe inamicu*; amândoe sunt vrednice de a trage admirarea publicului. Iar cel din tâiu, în adevveru, e singura operă română care așeză pe capul artistului român, D-nii Aman, laudele meritate. Guvernul nostru ar face forte bine daca ar opri aceste doe opere pe seama galeriei naționale.

Sosiu și în frumoasă galerie a Onor. D-nu pictoru Satmari. În adevveru, mult mai numerosă decât cele lalte două, mult mai admirabile din punctul de vedere al artei, căci partea cea mai mare din tr'ensa, este adunată de acest ingeniosu artistu din mai multe state ale Europei luminate. Opera a mai multor artiști iluștri și vechi în pictură, colecțiune ce nu se pôte face de cineva de câtu după un timpu îndelungatu, și cheltueli numeroșe.

Ca Român, ca cunoscătoru în pictură și ca iubitor de progresul țerei mele, în arte și în științe, și ca unulu ce tot dauna am invitat Guvernulu la fapte folositoare națiunii, îi facu și acum căldurosulu meu apelă ca totă galeria Onor. D-nu Satmari, care a dat dovezi tot-dauna că iubesc România ca și patria sa adoptivă, se o facă și pe densa proprietatea statului nostru, învauțindu-l și cu această galerie de Tablouri naționale, care vor aduce tot-dauna cea mai mare lumină tinerilor Români cari vor profesa arta picturei.”

Ambii cronicari nu se ocupă decât de operele celor trei pictori ca și când alții n-ar mai fi expus, așa cum de altfel, Marsillac semnalase. Totuși, în expoziție au figurat și alți plasticieni care sunt amintiți de Constanția de Dunca în cronica sa *Două ore la esposițiunea de la Academie* publicată în „Amicul Familiei” revista a cărei directoare

⁷ Maioru D. Papazolu – *Arta română. Pictură, „Reforma”*; No 7/20 ianuarie 1864; Petre Oprea – *op.cit.*, pp. 22-23

și aproape sigură autoare era.⁸ Este posibil ca, la început acești expozanți să fi ezitat a-și prezenta lucrările dar, văzând succesul de care se bucura manifestarea, le-au adus ulterior.

Într-un lung preambul autoarea dorește să-și evidențieze cunoștințele de artă învățându-și cititorii cum să analizeze o pictură și destăinuindu-și propriile experiențe în muzee, în fața cadrelor lui Leonardo da Vinci, Rafael și Titian. Apoi laudă portretul fratelui ei, căpitanul Nicolae Dunca, mort în 1862 în Războiul Civil american unde plecase voluntar, pe care C.I. Stăncescu îl desenase în creion, folosind ca model o fotografie carte-de-visită.⁹ Din cauza acestei dureroase pierderi domnișoara Dunca afirmă că nici nu se mai poate uita la scenele de luptă realizate de Aman și atât de gustate de public. Totuși, găsește poezia peisajului într-una dintre compozițiile inspirate de evenimentele recente ale războiului anglo-franco-turco-rus și devine chiar colocvială în interesul pe care i-l suscită doi dintre militarii figurați în prim plan adresându-se direct autorului spre a afla de soarta lor: „ (...) E un lagăr de zuavi în Crimea. Ah! Ce dulce, ce lină, ce fericire natură e sub cerul Crimeei, dacă Dl. Aman a reprodus-o precum este. Cerul e belu, câmpia întinsă, liniscită (...) Nimic mai armonios, mai artisticamente natural decât gruparea personajelor, decât diversele expresiuni ale soldățeștilor phisionomii. E un zuav văzut de față și înalt de trei cuarte, ce ne zice, lucru ce nu știam, că zuavul e om. Ce de suvenire pe facia sa! Are mumă, are surore, are pôte ... are desigur și mirsă acest june militar. D-le Aman, mă interesează atât de mult eroul D-tale încât zi'mi , te rog curând de nu cumva a sucombat fatalului resbelu dela '56[?]"

Baia turcească îi suscită o investigație a psihologiei femeilor orientale, încercare pe care o extinde și la tabloul *O barcă pe Bosfor* unde apăreau figuri cunoscute ale protipendadei bucureștene îmbrăcate în straie turcești și-i reproșează autorului că nu a redat trăirile interioare proprii vârstei pe chipurile modelelor sale. Apreciază calitățile de naturmortist ale lui Aman atunci când tratează materialitatea covorului ce atârână peste marginea bărcii sau vesta verde ce o poartă unul dintre personaje. Revine însă la părerea că artistul are o deosebită înclinație pentru redarea naturii: „Cred pre D. Aman mult dispus la pictura peisagiului; D-lui are un sentiment al naturii, o dulceață ș'o variațiune în colorit forte proprie la opere remarcabile. Cât pentru situri, desigur România și Carpații săi i-ar oferi destule modele. Am întrevăzut tabloul, bătălia de la Plonin, acel efect de lumină, acea vigore de ton ne întăresce în credință că D. Aman ar excela în pictura peisagiului. „ Trecând, în grabă, la ceilalți expozanți, amintește un peisaj de Henri Trenk, o compoziție religioasă de Constantin Lecca – *Drumul spre Golgota*, un studiu de nud de Mișu Popp – pe care critică, voalat, că „poesia sa e însă prea mănoasă, idealul său prea cărnos.” Și pentru Tattarescu are o înțepătură la adresa finisajului academist: „(...) multe sale tabelle curate, spălate, lustruite, copii proprii a plăcea iubitorilor de curat.”

⁸ C. Dunca – *Două ore la exposițiunea de la Academie*, „Amicul Familiei” No. 22 și 23/1 Ianuar și 15 Februar 1864; Petre Oprea – *op.cit.*, p. 23

⁹ Paul Cernovodcanu, Ion Stanciu – *The Romanians and the American Civil War*, „Revue Roumaine d'Histoire”, vol. 19, No. 4/1980; Adrian-silvan Ionescu – *Images of Romanians in the American Civil War*, „Military Images” vol. VI, No. 5/March-April 1985; *Idem* – *Images of Romanians in the American Civil War*, „Revue Roumaine d'Histoire” Nr. 1/1983; *Idem* – *Voluntari români în Războiul civil american*, „Studii și Materiale de Muzcografic și Istoric militară” nr. 17-18/1984-1985

Acestea sunt și primele comentarii critice din istoria artei românești: uneori timide, alteori ironice pentru a nu fi mușcătoare, bazându-se mai mult pe descrieri și comparații poetice decât pe o adevărată analiză plastică, aceste cronicile aveau darul de a stârni interesul cititorilor și de a-i îndemna să viziteze expoziția.

La solicitarea Ministerului, o comisie formată din Nicolae Mavros, Ion Ghica, George Grigore Cantacuzino și Petre Alexandrescu face o selecție de lucrări ce meritau a fi achiziționate de stat pentru îmbogățirea colecțiilor muzeelor din București și Iași. Acestea erau: *Bătălia de la Plonin* și *Zuavii* lui Th. Aman, patru copii de G. Tattarescu – *Diana* după Corregio, *Judith* după Guido Reni, *Un costum național de la Sorento* după Natale Carta și *Lavandeja* după un tablou vechi de școală spaniolă; *Sfânta Familie* de Ulysse Crețianu, probabil tot o copie după un artist străin, iar de la Carol Szathmari una din lucrările sale originale, documentare, *Un târg românesc* (în care se evidențiau costumele populare) și o pânză din colecția sa, *Iacob cel tânăr*, presupus a fi o operă a lui Murillo¹⁰ (dar, la fel de bine, putea fi și o copie). Împreună cu această listă, comisia înaintase și un memoriu de propuneri privind obiectivele educative ale unei Galerie de Tablouri și mijloacele de a o îmbogăți prin încurajarea artiștilor de a executa copii după operele pictorilor iluștri din vechime și prin întocmirea unei liste cu evenimentele cele mai reprezentative ale istoriei naționale pe care să le illustreze plasticienii autohtoni ce, spre validarea calității rezultatului final trebuiau să le expună la Salonul de la Paris.¹¹

Pentru o evaluare corectă a lucrărilor selectate, Ministerul se adresează generalului Nicolae Mavros dar aceasta, printr-o adresă din 16 martie 1864, își declină, plin de curtoazie, capacitatea de a prețui opere de artă a căror valoare immanentă e greu de stabilit printr-un calcul pecuniar obișnuit, sigur supus erorilor. El propune să li se sugereze artiștilor să solicite prețuri moderate care să fie compensate de onoarea de a figura în Galeria Națională: „Dar cu destulă părere de rău, [subsemnatul] vine să vă aducă la cunoștință dle. Ministru, că se găsește în imposibilitate de a corespunde unei asemenea dorinți, căci tablourile despre care tratează menționata Dv notă, fiind obiecte de artă, fără vre o valoare materială pozitivă, nu se pot prețui fără a se comite o greșeală, mai mult sau mai puțin ewsagerată, sau prea moderată și astu-feliu ficsarea prețului lor emanează de la bunul gust a celor ce voescu a le poseda, și mai cu seamă de la cei cari avându-le voescu după împrejurări a le înștrăina prin vânzare de bună voe sau siliți de vre o trebuință.

Prin urmare, D-le Ministru, ca să puteți ajunge la scopulu de a dobândi acele tablouri cu prețuri moderate, subt scrisulu socotește că nu ar fi alt mijloc mai nemerit decât să observați DD. lor pictori ce le posedă că ele fiind destinate a înfrumuseța galeriile Statului, și ca români cari datorescu a face oarecare jertfe patrii lor, mai multu sau mai puținu fiecare după a sa poziție, negreșit că vor renunța la prețuri enorme ceea ce se și speră de la acești domni pictori români, cari printr'o asemenea faptă vor dovedi

¹⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (în continuare A.N.I.C., M.C.I.P.), dosar 126/1864, f. 57

¹¹ *Ibidem*, f. 55-56

bunele sentimente ce au pentru tot ce privește în interesul statului, și mai mult pentru înfrumusețarea galeriilor cu parte din tablourile DD. Lor.”¹²

Atunci, pe 11 aprilie 1868, prin mai multe adrese Ministerul le cere plasticienilor să-și formuleze pretențiile pentru picturile lor.¹³ Aceștia nu întârzie să răspundă și să-și prezinte propriile evaluări. Astfel, Theodor Aman se evidențiază drept cel mai scump pictor român al momentului: el cere 500 galbeni pentru *Bătălia de la Plonin* și 200 pentru *Zuavi*.¹⁴ Pe 15 aprilie, Szathmari anunță Ministerul că dorește câte 200 galbeni pentru fiecare dintre cele două lucrări ale sale, *Jacob cel tânăr* și *Târg românesc*.¹⁵ (Faptul că le estimează pe amândouă la același preț ne face să credem că și cea dintâi era datorată tot penelului său, copie după un original din străinătate). Gh. Tattarescu propune prețuri diferențiate în adresa lui din 20 aprilie: 250 galbeni pentru *Judith*, 150 galbeni pentru *Diana*, 210 pentru *Costumul italian* și 350 galbeni pentru *Lavandaja*.¹⁶ Ulysse Crețianu nu a comunicat prețul lucrării sale. Spre aprecierea acestor prețuri este din nou convocată comisia care făcuse și selecția.¹⁷ Printr-o nouă adresă, din 5 mai 1864, Nicolae Mavros revine la precedentă sa afirmație că nu are căderea să estimeze prețurile propuse de plasticieni.¹⁸

Rezolvarea acestei probleme vine, oarecum, de la sine pentru că bugetul de care dispunea Ministerul era mult mai mic decât suma solicitată de autorii tablourilor. Dimitrie Bolintineanu, deținătorul portofoliului Cultelor și Instrucțiunii, prezintă un referat în Consiliul de Miniștri în care le expune această situație colegilor de cabinet și le cere părerea: În urma acestora subscrisulu prin adrese am întrebatu pe DD proprietari de tablouri de prețurile cu care ar voi să cedeze tablourile Dloru. De la cari, afară de D. Crețianu, s-au primit răspunsuri că pretindu precieurile următoare. Pentru tabloului trecutu la N 1 200 #, pentru acele la N 2, 500 #, pentru acele de la N 3, 150 #, pentru acele de la N 4, 250 #, pentru acele de la N 5, 200 #, pentru acele de la N 6, 350 #, pentru acele de la N 8, 200 #, pentru acele de la N 9, 200 # sau în totalu se pretinde pentru tablourile de mai sus 2050 #.

Cercetându-se fondurile de care s'aru putea dispune pentru asemenea trebuință, s'au constatu că din anulu contenu este încă o resursă de 9000 lei iară din anulu presentu se dispune de 12.000 lei sau în total 21.600 lei sau 685 #.

Considerându dar pucinătatea sumei de care se dispune în comparațiune cu aceea ce DD. Proprietari pretindu.

Considerându că precieurile pretinse se paru în genere prea urcate, subscrisulu are onore a referi acesta Onor. Consiliu cu rugăminte să bine voiască a decide cele ce va găsi de cuviință.”¹⁹ Se hotărăște a fi achiziționată doar câte o lucrare de la fiecare ofertant și, de asemenea, se propune o reducere a prețului solicitat. Într-un raport la

¹² *Ibidem*, f. 139

¹³ *Ibidem*, f. 124-124v

¹⁴ *Ibidem*, f. 138

¹⁵ *Ibidem*, f. 140

¹⁶ *Ibidem*, f. 141

¹⁷ *Ibidem*, f. 142

¹⁸ *Ibidem*, f. 158

¹⁹ *Ibidem*, f. 162

domnitor din 19 iunie 1864 este prezentată spre ratificare decizia Consiliului de Miniștri: „Din aceste tablouri, după mijlocele bănești de care dispune astăzi acestu Ministeru, nu se pote cumpăra pe sema Statului, cu totă dorințe ce are Subsemnatul d'a dota galeriile de pictură din București și Iași, decât trei adică tabloul ce reprezintă Bătălia de la Plonin, proprietatea Dlui Aman, în sumă de # 450, tabloul reprezentându pe Judita după Guido Reni proprietatea Dlui Tattarescu în sumă de # 200 și Jacobu celu Tînăru allu Dlui Szathmari pe suma de # 200, în totalu galbeni 850”.²⁰

După cuvenita aprobare, artiștilor li se aduce la cunoștință decizia luată: Aman este încunoștiințat prin adresa nr. 22481/13 iulie 1864 că i-a fost achiziționată, cu 450 galbeni, compoziția *Bătălia de la Plonin* pentru muzeul din Iași și este invitat să o depună la sediul Ministerului.²¹ Peste 10 zile, Carol Ferratti, directorul muzeului semnează o adresă către forul tutelar prin care confirmă primirea celorlalte două lucrări ale lui Szathmari și Tattarescu și așezarea lor în Galeria de Tablouri.²² Împreună cu adresa Nr. 51476 este trimisă la Iași *Bătălia de la Plonin*. Îi este atrasă atenția lui Gh. Panaiteanu să deschidă lada în prezența chirigiului evreu și, dacă avea să găsească vreo stricăciune produsă în timpul transportului, trebuia să-l facă responsabil pe acela.²³ În ultima decadă a lunii decembrie 1864, Panaiteanu raportează, prin adresa Nr 26, că rama lucrării a ajuns deteriorată, dar nu din vina chirigiului – căruia îi și achitase restul plății – ci din cauza defectuoasei execuții a lăzii care avea pereții la fel de înalți ca și rama iar aceasta s-a frecat de capac.²⁴

Mereu atent la viața artistică locală, Ulysse de Marsillac însera o notiță entuziastă în jurnalul său: „Pentru a încuraja artele frumoase, prea neglijate până în prezent, guvernul a cumpărat mai multe tablouri de la Dnii Aman, Tattarescu și Szathmari. Școala de Belle-Arte care va fi fondată nu va putea decât să dea un puternic impuls acestei mișcări artistice. Noi vom fi foarte fericiți pentru că ochii ne sunt însetați de frumos.”²⁵

Încurajat atât de succesul expoziției cât și de faptul că-i fusese reținută lucrarea, Szathmari supralicitează și-și oferă întreaga colecție spre achiziționarea Ministerului. Petiția este concepută în termeni flatanți, chiar lingușitori, față de oficialități și impregnată de mult patriotism: „Fericire care am avut o când dupe voia Domnii Vostre am ecspus'o la vederea Nobililor Cetățeni Rumâni, Galeria de Tablouri, colecție ce am făcut-o în forte îndelungat timpu din Streinătate, și negreșit a mai multor însemnați Artiști am adăugat D-le Ministru, peste onorea ce tot d'auna am,avut, și mulțumirea sufletului meu, ca Cetățianu Român și cu zelu ce am avut tot d'auna pentru progresu în științe a Nații Române, Viu cu onore a vă face următorea propunere.

Acea Galerie de Tablouri în ulei ce am ecspus'o la vederea Nobilului publicu, am dorință a o desface, părerea mea însă (dacă va fi bine primită și de Dnia Vostră) ca să nu se lase din Statul Rumânii, a se înstrăina niște Opere a mai multor artiști din Europa

²⁰ *Ibidem*, f. 199

²¹ ANIC, M.C.I.P., dosar 127/1864, f. 5

²² *Ibidem*, f. 23

²³ ANIC, M.C.I.P., dosar 527/1864, filele 35-36

²⁴ *Ibidem*, f. 133

²⁵ „La Voix de la Roumanie”, No 34/14 Juillet 1864

luminată, care negreșit sînt a aduce cel mai mare folos și dezvoltare Arti Picturii în Academia Națională.

Dorescu a le vinde Statului, și prețul cu care m'ași putea învoi, vă mărturisesc Dle Ministru, că nu va covârși considerația mea și recunoștiința ce sunt dator nobilii Națiunii Române.

Și depinde de la înțeleaptă calcule ce veți bine voi a face Dnia Voastră într'aceasta a mea sinceră propunere. Îmi veți ordona Dle Ministru ca să vă înfățișezu cu respectu Catalogul esactă al Galeriei ce posed, unde voi arăta și prețurile moderate al[e] Tablourilor în parte.

Cu această patriotică faptă ce veți săvârși, nu numai veți adăoga un Actu peste patriotice Acte ce ați făcut de când sunteți la Minister. Dar veți avea și recunoștiința tutulor Românilor a cărora voce de mulțumire am avut onore a o întâmpina însumi în persoană de la numeroși vizitatori, precum și a o vedea exprimată și prin mai multe foi publice.²⁶ Pe acel act nu este așternută nici o rezoluție, nici măcar implacabila trimitere „la dosar” ce echivala cu un refuz sau o temporizare *sine die*. Neprimind vreun răspuns și, în același timp, neavând spațiu de depozitare, în a doua jumătate a lunii iunie 1864, artistul – aflat pe picior de plecare în Franța, pentru a supraveghea tipărirea hărții Munteniei – solicită să-i mai fie găzduite lucrările un timp, în sala unde fuseseră expuse.²⁷ Cererea îi este acceptată cu condiția ca, în cazul intrării în repetiție a acelui spațiu, proprietarul să-și ridice toată colecția. La nici două luni după aceasta, Ferreratti cere să fie evacuate lucrările lui Szathmari în vederea zugrăvirii acelor săli ce urmau a primi recentele achiziții.²⁸ În consecință prin adresa 39541/12 August 1864 i se pune în vedere lui Szathmari să-și ridice tablourile de la Muzeu.²⁹ La 10 zile după această adresă imperativă, Ferreratti anunță că artistul și-a luat lucrările și, deci, poate începe renovarea acelui spațiu.³⁰

*

Cu scăpări inerente oricărui început, expoziția de la Academia Sfântul Sava a demonstrat că românii sunt dotați cu mult simț artistic și dragoste pentru plastică, atrăgând un numeros public spre a admira operele plasticienilor locali, fie ei profesioniști, fie amatori. Cu acest prilej apar în presă și primele cronici plastice timide și chiar naive, ce-i drept, dar suficient de convingătoare pentru a stârni interesul cititorilor și a-i determina să viziteze expoziția.

Acesta a fost un bun început pentru viața artistică națională. În toamna aceleiași an, Aman – ce devenise director al Școlii de Belle-Arte și al Pinacotecii³¹ – este solicitat să compună un regulament pentru organizarea de expoziții anuale, ce este ratificat în

²⁶ ANIC, M.C.I.P., dosar 126/1864, f. 58.

²⁷ *Ibidem*, f. 200

²⁸ ANIC, M.C.I.P., dosar 127/1864, f. 25

²⁹ *Ibidem*, f. 26v

³⁰ *Ibidem*, f. 59

³¹ Adrian-Silvan Ionescu – *Învățământul artistic românesc 1830-1892*, Ed. Meridiane, București, 1999, pp.97-99

decembrie³² iar, din anul următor, Expozițiunile Artiștilor în Viață aveau să se deschise, cu oarecare discontinuitate, în tot restul veacului.

The First Major Art Exhibition in Bucharest (1864)

SUMMARY

In mid-19th century, most of the Romanian artists who studied abroad, either in France, Italy or Germany, were back home and ready to begin an artistic career in their own country. Such painters as Theodor Aman and Gheorghe Tattarescu were trying hard to found a school of fine arts and to accustom their countrymen with modern painting (i.e. painting of their time). As a coronation of their efforts was the first exhibition mounted in Bucharest, in January 1864, in the Saint Sava Academy's halls. The goal of this exhibition was to select and buy works of art for enriching the Art Museum. But the main goal was to show that Romania has its own skilled and talented native artists whose accomplishments were meant to encourage other youngsters to embrace such a career. The event was a great success in this respect. That very year the National School of Fine Arts was founded in Bucharest with Theodor Aman as its head. As director of the school and of the Art Museum, Aman was also in charge of the annual Exhibition of Artists Alive (Expozițiunea Artiștilor în Viață) which was organized since 1865.

³² „Monitorul” No.279/13/25 Decembrie 1864